

mondását, mely szerint a geometria tanulásának az az üdvös hatása lehet a nőre, hogy tartózkodni fog a tánctól. Ehhez a plutarchosi mondáshoz fűződik azután egy hosszabb jegyzet, mely egy müncheni városi tanácsost említ, aki egy 1823-ból való memorandumában tiltakozik az ellen, hogy az akkor alapított felső leányiskolában aritmetikát és geometriát tanítsanak. A geometriáról azt írja Magistrátsrat Simon Spitzweg 1823-ban: „Leányok és jövődöbeli asszonyok részére elegendő — azt hiszem —, ha egy kis vászon-darabból a lehető legnagyobb ruhadarabot tudják kicirkalmazni, de ezt biztosabban fogják megtanulni a munkatanítónő utasításából és saját gyakorlataukból, mint geometriai tantételekből, és azért a geometria helyett legyen inkább eggyel több munkaórájuk.” Mintha dissertatióknak tudós ironója azt akarná evvel a jegyzettel demonstrálni: lám, mennyivel modernebb pedagógus az öreg Plutarchos a XIX. század némely városi tanácsosánál!

Waldapfel János.

Raoul H. Francé: *Der Weg zu mir. Der Lebenscrinnerungen erster Teil.* Lipcse, Alfr. Kröner kiadása, 1927, 236 lap, 11 képpel.

Lapozgatva: minden ízében eredeti munka. Olvaogatva: a tudós és szép író szerves összeforradásából eredő egészen sajátos s mindvégig vonzó írásmű. Belemélyedve: egy „beérkezett” tudós külső küzdelmeinek s belső vívódásainak színes leírása a gyermekkori első visszaemlékezéstől a fiatal tudós első nagy sikeréig: *Der Wert der Wissenschaft* megjelenéséig (1900). Az epés kritikus imígy intézné el: túltengő önhittségről tanuskodó éleleírás laza képekben. Ezzel szemben a szíve szerint bíráló: a száraz életrajzi adatokat messze túlszárnyaló kaleidoszkópszerű leírása egy erős szellemi tehetség küzdelmes pályafutásának, amely a saját életkörén túl haladva, egyben hű és tanulságos képet ad a mult századvégi magyar közép- és felső oktatásügyről.

Francé csehországi szülőktől 1874-ben Bécsben született. Atyja áthelyezése folytán 10 éves korában Budapestre kerül s 17 évet tölt hazánkban. A magyarul nem tudó fiút beiratják a reáliskolába, ahol az állattant egy meg nem nevezett tanár gépies leckeadással intézi, míg a növénytant a „derék” és tudós Borbás Vince alaposan adja elő. A reálból a kereskedelmi akadémiába kerül, mert banktisztviselőnek szánták. *Der erste Förderer* címmel itt Koós Gábornak szentel hálás emléket, aki a természettudományok iránt hajlamos ifjút bevezette a Természettudományi Társulatba és Paszlavszky figyelmébe ajánlotta. Am kereskedelmi érettségivel nem lehet rendes egyetemi hallgató, tehát a középiskola 4 felső osztályából 65 (!) különbözeti vizsgára és ugyanannyi vizsgadíjra kötelezik, amit egy éven belül sikeresen elintéz. Az akkori főiskolai oktatásról *Die Vorlesungsumwelt einer Universität* és *Lehrindustrie* c. vázlataiban (110—114) a tények puszta leírásával gyakorol kritikát és ad elrettentő példát. Majd a legnagyobb hálával emlékezik meg volt tanáraitól s részbeni munkatársairól: Entz Gézáról (*mein väterlicher Berater*) és tudós tragédiájáról, Biróról, Apáthyról, Dadayról (nem Alexander 91. l., hanem Jenő 233. l.), Klein Gyuláról (*Ein idyllisches wissenschaftliches Institut* 115—6)

és a Nemzeti Múzeum gyűjteményeiről s tudósairól, úgyszintén a M. T. Akadémiai, de főleg a Haynald-könyvtárról (*die schönste Bücherei meines Lebens*).

Alljunk meg egy percre szerzőnknek felemás magyar-német jellegénél. Francé, aki a müncheni biológiai kísérleti s kutatóintézetnek alapítója s vezetője, nem volt magyar származású, de mindmáig hálásan s szeretettel emlékezik vissza az itt töltött s fejlődésére döntő befolyású időkre. Valósággal megható, hogy milyen, a rajongásig felfokozott szeretettel csüng a cseh származású ifjú a magyar táj s főleg a régi Buda szépségein és pazar természeti kincsein, amelyekről hamisítatlan ihlettséggel valóságos költeményeket zeng prózában. A magyaróvári áradás leírása során a magyar nép előtt is kalapot emel, mondván: *Es ist nicht die Art des ungarischen Volkes, in der Stunde der Gefahr viel zu reden*. Klasszikus példája ő annak az ellenállhatatlan asszimiláló erőnek, amellyel a magyar föld bája és a magyar nép jelleme idegekre hat. Ezen tanúságtételek után valóban nem vehetjük zokon azt a rokonérzést és csodálatot, amellyel a németek s tudományosságuk iránt viseltetik, amit az akkori mostoha hazai viszonyok egyébiránt érthetővé tesznek. Sturm és Drang korszakában, írja, Bíró Lajossal beszélgetve, mindkettőnek vágyódása a *ferne Westen*, a Nyugat felé terelődött, elsősorban a német tudományosság és alaposág felé. Első nagyobb jelentős művének hatása nyomán pedig ezt írja: *Der deutsche Geist antwortete auf meinen Ruf*. Könyvünkben továbbhaladva, Francé legsajátabb területéről, a népszerű tudományos irodalomról, annak értékéről és követelményeiről mondja el figyelemreméltó nézetait (147—153). Hogy mekkora jelentőséget tulajdonít a tudományok népszerűsítésének, azt eléggé megvilágítja következő tétele: „A valóban klasszikus „népkönyv” messze felette áll a tudmánynak; ezt anyágnak és építőkönek használja fel magasabb célokra, t. i. az embernek beteljesedése (*Vollendung*) értelmében, ami egészen más, mint a pusztá tudás.” *A l'art pour l'art* elvét a tudományokra sem ismeri el (147). Mindenkorra vége van ennek: *Wissenschaft an sich, Wissen, nur um zu wissen — das wird vom Leben nicht geduldet* (229). A tiszta tudmánynak ezt a lefokozását nem tehetjük magunkévá, már csak azért sem, mert ama másik, egyoldalúan magasztalt tevékenységnek mellőzhetetlen feltétele. Egyébiránt egy másik helyen (175) ezt írja: „A tudomány kell hogy az emberiség szolgája legyen, szellemi orvos, aki mindenkin segít. Ellenkező esetben a tudmánynak nincsen létjogosultsága. És én? Nekem ilyen szellemi orvossá és tanácsadóvá, az emberek tanítójává, segítőjévé kellennem.” Így lett Francéból a németek szerint *Universalgelehrter*. A tudós s népszerűsítő belső küzdelmét élénken bizonyítják ezen valóban népszerű könyvnek egyes, jobbadán szakszerű fejtegetései és a végére csátolt jegyzetek. A szerzővel szemben még egy vitás kérdést kell tisztáznunk, amely az előbbivel tartalmilag összefügg. Alapos filozófiai tanulmányokat végez (Pythagoras, Kant, Schopenhauer, Nietzsche), amelyek mind mélyebb belátást s végül egy sajátos egyéni világnézetet érlelnek benne. Ez a realidealizmusmal rokon *neue Lebenslehre* azt tanítja, hogy minden kor szel-

lemének és követelményeinek megvan a maguk szükségszerűsége, amellyel tehát számolni kell. Így erre a kérdésre *Soll man Kämpfer gegen seine Zeit sein?* határozott nimmal felel (107) s ezt a tételt lángelmék érdekes példáival igyekeznek alátámasztani (*Woran auch Talente scheitern* 105—6). Úgy véljük, hogy velünk együtt sokan nem helyeslik a korszellemmel való ezt a feltétlen megalkuvást, amely könnyen veszedelmes lejtőre vezethet. A 174. lapon egy lírai mondatra is akadunk, a könyvben az egyetlenre, amely szükséztűsége-vel kétszeresen tragikusan hangzik: *Das Mädchen, an das ich mein Herz gehängt, hatte meine Hand losgelassen. Wozu lebte man eigentlich? Wie sinnlos ist doch alles!*

Der Weg zu mir, vagyis hogyan jutottam fokról-fokra életcélom tudatára, hogyan találtam meg belső vívódások s külső küzdelmek árán önmagammat? A könyvet már csak ezért is érdemes elolvasni, főleg a serdülő tanuló-nemzedéknek: megtanulhat belőle dolgozni és küzdeni. K. F.

Philipp Aronstein: Methodik des neusprachlichen Unterrichts. Erster Band: Die Grundlagen. Zweiter Band: Der englische Unterricht. — Leipzig, 1921—1922. Teubner.

Abban a nagy irodalmi áradatban, amely a modern nyelvi oktatás módszere körül keletkezett, méltó feltűnést keltett Aronstein kitűnő könyve. Aronstein egy hosszú gyakorlati élet tapasztalataival nagy olvasottságot és mély elméleti tudást oly szerencsésen tudott összhangba hozni, hogy munkáját az újabb methodikai irodalom legjobb könyvei közé sorolhatjuk. Munkájának minden fejezetéből kiérezzük, hogy itt nemcsak az elméleti tudós beszél hozzánk, hanem olyan ember, aki az elméletet a gyakorlatban ki is próbálta. Előadása világos, könnyen érthető. Gyakorlati utasításaiban tartózkodik a szélsőséges vagy gyakorlatilag még nem igazolt ítéletektől és mindig a józan észre és a lélektani alapra támaszkodik.

A műnek első kötete (*Die Grundlagen*, 110 lap) tisztán elméleti. Két részre oszlik: a történeti részben ismerteti a régi és az új módszereket; a második részben kifejti a nyelvtanítás módszerét. Hogy milyen alapgondolat vezeti az elmélet megalapozásánál, azt legjellemzőbben a következő szavai fejezik ki: „Eine richtige Methode wird sich an keine Dogmen halten, sondern, wie *Sweet* verlangt, „umfassend und eklektisch“ sein, alle Mittel anwendend, die zum Ziele führen“. Nem esküszik tehát egy módszerre, hanem felhasználja minden módszernek jó oldalát, vagyis azt a részét, amely lélektanilag indokolt és helyes. Egy-egy fejezete valósággal felemelő, amint fölszabadít bennünket a különféle módszerekre esküvő dogmatikusok tételei alól. Kár, hogy igen sokszor túlságos részletességgel tárgyal egyes kérdéseket, ami az elméleti ember számára talán fontos lehet, de a gyakorlati ember kevesebb is beéri.

A második kötet (*Der englische Unterricht*, 129 lap) az angol nyelv tanításának a módszerét adja. Az angol nyelv iskolai oktatásának jelentőségéről szóló bevezető rész után tárgyalja a kiejtés, az írás, a szókinés, a nyelvtan,